

MILE BOGOVIĆ

SVETI JURAJ I SENJ

Mile Bogović
Sakralna baština
HR 51270 Senj

UDK: 726(497.13 Senj)
Izvorni znanstveni rad
Ur.: 1992-07-20

Sv. Juraj zaštitnik je Senja. Autor istražuje povijesne tragove toga zaštitništva. Po njegovu mišljenju crkva zaštitnika grada Senja bila je na mjestu gdje je danas kula Nehaj. Kada je ta crkva srušena, sagrađena je crkva istom svecu kraj katedrale, srušena u drugoj polovici 19. stoljeća. Što se tiče benediktinske opatije sv. Jurja, po autorovu mišljenju ona se nalazila u današnjem mjestu Sv. Juraj, po čemu je mjesto dobilo naziv. Osim toga autor iznosi brojne druge elemente o štovanju sv. Jurja u Senju.

Senjska općina pokrenula je pitanje izrade novog grba grada i općine. Ide se za tim da u grbu bude izražena i burna ali slavna senjska prošlost. Nju simboliziraju sv. Juraj i kula Nehaj. U ovom radu želim iznijeti povezanost sv. Jurja i Senja. Ne radi se, dakle, o povezanosti mjesta Sv. Juraj¹ i Senja, nego sveca, zaštitnika grada, i Senja.

Prviput nalazimo ovog sveca povezanog uz grad Senj 1183/4. kada su Senj dobili templari. To doznajemo iz pisma pape Lucija III, koji im potvrđuje darovnicu kralja Bele III. Nije nam poznata kraljeva darovnica pa ne znamo točno njezin opseg. U papinu pismu stoji da templarima osim Senja pripada i crkva sv. Jurja.² Međutim, kada 1209. kralj Andrija II potvrđuje darovnicu svoga prethodnika, on kaže da je Bela darovao

---

¹ O mjestu Sv. Juraj i njegovoj župi pisao sam u listu "Zvona" 1991, br. 4, str. 5 (*Povratak sv. Jurja*).

² "vestris justis postulationibus grato concurrentes assensu vilam Signye a charissimo in Christo filio nostro Bela... illustri Hungarie rege cum omnibus petinenciis pia domui vestre liberalitete collata cum ecclesia sancti Georgii et omnibus, que in eodem loco de donatione regia rationabiliter possidetis, vobis et successoribus vestris apostolica auctoritate confirmamus. (Tadija SMIČIKLAS, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* /u daljnjem tekstu: CD/, vol. II, str. 191)

templarima Senj, a splitski nadbiskup crkvu sv. Jurja.³ Vjerojatno je Andrija imao pred sobom tekst Beline darovnice pa je mogao točnije navesti tko je što darovao. Uz to valja spomenuti da je u prvoj darovnici Senj naselje (villa), a u drugoj je već grad (civitas).

Darovana crkva sv. Jurja postoji, dakle, i prije dolaska templara. Oni je dobivaju odmah nakon dolaska, a ne grade je tek kad su došli. Dakako, po srednjovjekovnom pravu nije moguće da se ovdje radi tek o jednoj zgradi koju templari dobivaju. Oni dobivaju i nadarbinu vezanu uz tu crkvu. Ta crkva pripada gradu. Postojalo je, naime, na darovanom području i drugih crkava, ali one imaju svoj posebni status, a onaj koji postaje gospodar Senja ne dobiva već time i pravo na nadarbinu vezanu uz te crkve. U slučaju crkve sv. Jurja jedno je i drugo povezano, što opet znači da je grad imao patronat nad tom crkvom. Iz toga da se naslutiti da je i svetac kojemu je ta crkva posvećena već tada držan patronom (zaštitnikom) grada Senja. Da je to tako, imamo nešto kasnije još sigurniji dokaz. Naime, na grbu senjske općine 1268. nalazi se sv. Juraj, na konju, koji ubija zmaja.⁴ Isti grb nalazimo i 1302. s neznatnim izmjenama.⁵

Jasno je da crkva gradskog zaštitnika ne može biti daleko od grada. Ona je mogla biti samo u gradu ili u njegovoj blizini.⁶

Postavlja se slijedeće pitanje: Je li to ista crkva koja se spominje u sklopu benediktinske opatije sv. Jurja blizu Senja ili se radi o dvije crkve?

Ostojić misli da se radi o jednoj crkvi. Nju su dobili templari i uz nju sagradili sebi i samostan. Tako on tumači nastanak opatije sv. Jurja.⁷

Začudo, naš vrsni poznavatelj benediktinaca ovdje pravi nedopustivi prijelaz. Ako su templari napravili sebi samostan, to nije onda benediktinska opatija. Upravo citat koji

³ "Civitas vero Scev, quam eis illustris B(ela) rex pie recordationis in puram contulit elemosinam cum omnibus appendiciis suis, silvis scilicet et pascuis ceterisque ad jus regale spectantibus, ipsi fratribus semper firma permaneat et jure perpetuo inconcussa cum ecclesia beati Georgii in ei usdem civitatis territorio sita, quam eis Petrus archiepiscopus Salonie dedit, consistat." (CD III 85-86)

⁴ CD V, str. 475. Grb je opisao E. Laszowski u članku: *Prilog k hrvatskoj sfragistici II*, Vjesnik arheološkog društva, nova serija sv. V (1901), na str. 82-83. Tu je slika pečata senjske općine, koji je u naravnoj veličini širok 55 mm. Vl. Jurčenko je izradio povećani otisak u bronci.

⁵ E. LASZOWSKI, Nav. dj. str. 83. Dokument objavio LJUBIĆ, *Listine o odnosjima između južnog slavenstva Mletačke republike*, MSHSM JAZU I, vol. 1, str. 186. U novom vijeku imamo dva tipa senjskog grba: onaj već spomenuti i drugi na kojem je vitez bez konja. Ovaj drugi prvput nalazimo u diplomu iz 1607, koju je objavio Sladović (*Povjesti biskupijah senjske i modruške ili krbavske*, Trst 1856, str. 361-364).

⁶ Postoji jedan dokument u kojem se govori o crkvi sv. Jurja "de Castelluz" u Senju. Feyer ga je objavio (CD III/1, 179-180) ali u toj objavljenom povelji nema spomena Senju, a darovnica je u prilog Ivanovaca, koji i nisu bili u Senju. U *Catalogus mss. Bibliothecae regiae scientiarum Universitatis Budapestensis*, Budapest 1894 (Collectio Haevesiana) tom. XIII, p. 94. taj dokument Inocenta III datira se 23. veljače, a kod Feyerja je 6. veljače iste godine. No vidi se da se Feyer oslanja na isti spis pa mora biti neka greška u prepisivanju. Šanjek, slijedeći Japundžića, misli da je tu riječ o bazilijancima u Senju (*Crkva i kršćanstvo u Hrvata*, I, Zagreb 1988, str. 62). Šteta što se ne vidi na čemu se osniva takva tvrdnja.

⁷ "Kod nje su oni za sebe uredili samostan, koji se spominje 1248. u dvjema nagodbama između Mlečana i templara." (Ivan OSTOJIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj*, vol. II, Split. 1964, str. 206).

navodi u prilog svojoj tvrdnji govori protiv nje. Osim toga, imamo jasnih dokaza da su templari i benediktinci sv. Jurja suvremenici u Senju. Dne 14. svibnja 1245. templarski meštar Ivan de Mitis određuje u Gackoj granicu između templara i monaha Sv. Jurja. On kaže da polovica imanja pripada templarima, a polovica monasima Sv. Jurja.⁸ Opat Ivan, koji se spominje, nije identičan s Ivanom de Metisom jer templari nemaju opate. Oni imaju meštra (magistra). Ovaj drugi Ivan benediktinski je opat samostana sv. Jurja.

Tri godine poslije imamo o tome novo svjedočanstvo. U ugovoru između mletačke vlade i templara, sklopljenom 25. travnja 1248, stoji da su templari spremni oprostiti štetu koja je njima nanesena, ali ne i štetu koju su stanovnici Baške nanijeli monasima iz samostana sv. Jurja.⁹

Iz gore rečenoga proizlazi da u isto vrijeme postoje u senjskom kraju s jedne strane templari, kojima pripada crkva sv. Jurja, i s druge strane benediktinci sa samostanom sv. Jurja. Suvišno je govoriti da je samostanska crkva bila također posvećena sv. Jurju. Inače se ni samostan ne bi tako nazivao.

Gdje je bila jedna, a gdje druga?

Crkva zaštitnika Senja, tj. ona koju su najprije Bela III, a onda i Andrija II darovali templarima, trebala je po naravi stvari biti u Senju ili u njegovoj blizini. Najvjerojatnije je ta crkva bila na mjestu današnjeg Nehaja. Naime, crkve sv. Jurja redovito su na brdima jer je u srednjovjekovnoj ikonografiji taj svetac redovito postavljen da na brdima bdije nad sigurnošću građana ili mještana. Po svoj prilici to se brdo zvalo Brdo sv. Jurja. Naime, godine 1515. kralj Vladislav daruje komendatarnom opatu sv. Jurja, otočkom biskupu Vinku de Andreisu, među ostalim i posjed na Brdu sv. Jurja.¹⁰

Druga crkva sa samostanom sv. Jurja bila je negdje drugdje.¹¹ Nemamo razloga tražiti neko drugo mjesto nego ono koje i danas nosi ime Sv. Juraj. Najjači dokaz da se samostan nalazio u Sv. Jurju u tome je što se on počevši od 1343. naziva "de Lisac", po otočiću Liscu, koji se nalazi kraj Sv. Jurja.¹² Nakon toga dodatak "de Lisac" veoma se često upotrebljava. Nema osnove da je Sv. Juraj Lisački neki drugi samostan od onoga

⁸ "dimidiam partem templaris et dimidiam monacis... tempore abbatis Johanni" (CD IV 276-277)

⁹ "exceptis dampnis datis per homines Beske fratribus, qui fugiebant a Tartaris ex monasterio sancti Georgii" (CD IV 351; LJUBIĆ, *Listine* I, 76-77). 3. svibnja postavlja se pitanje kako nadoknaditi štete "fratribus milicie templis et monasterio sancti Georgii. (Nav. dj., 78)

¹⁰ "in monte videlicet Sancti Georgii situs" (pergamena u Biskupskom arhivu u Senju).

¹¹ O benediktincima samostana Sv. Jurja pisao je Ivan OSTOJIĆ u svojoj knjizi *Bene-diktinci u Hrvatskoj*, sv. II (Split 1964), str. 206-208. On je naveo i svu relevantnu prethodnu bibliografiju. Poslije toga imamo članak Branka KRMPOTIĆA: *Benediktinci u gradu Senju i okolici*, *Senjski zbornik* VIII (1980), str. 318-324. O istoj temi pisao sam i ja u više navrata: *Tri naše benediktinske opatije* (Zvona 1981/6,5); *Prijelazno stoljeće senjske Crkve (1450-1550)*, *Senjski zbornik* XVII (Senj 1990), str. 69-92; *Crkvene prilike u Senju u 14. stoljeću i Statut senjskog kaptola*, *Senjski zbornik* XV (Senj 1988), str. 15-28. Ovdje neću ponavljati već poznato, nego ću se truditi da iznesem svoj sud o pitanjima koja su otvorena ili, po mom mišljenju, neispravno postavljena.

¹² 1343, 29. kolovoza brat Andrija "de Orlandis de Sclavonia", monah samostana Sv. Jurja "de Lisetz", OSB, senjske biskupije, moli da može i istom redu imati "vocem in capitulo" (Arpad BASSANY, *Regesta supplicanum*, I, Budapest 1918, pod gornjim datumom).

kraj Senja. Naime, vidi se, bar u 15. stoljeću, da je jedan te isti opat sad uz jedan sad uz drugi naziv. Godine 1515, tj. kada više ne postoji samostan s redovnicima, nego samo opatijska nadarbina koja se dodjeljuje raznim dostojanstvenicima, glavnina je posjeda u predjelu Lisca.¹³ U prilogu teži da je samostan benediktinaca bio u današnjem Sv. Jurju možemo navesti i podatak iz 1459. Te godine rapski je bilježnik zapisao da se neki stanovnik Velebita obvezao da će za franjevačku crkvu u Kamporu dovesti grede do mora "kod opatije Sv. Jurja Senjskog".¹⁴ Kad bi se ta opatija nalazila u samom Senju, reklo bi se "do senjske luke" ili nešto slično. Rečenica nema nikakva smisla ako bi ta opatija bila negdje na brdu. Osim toga, nakon što je u potursko vrijeme počelo ponovno naseljavanje kraja, spominje se 1628. ondje "kloštar i crkva".¹⁵

Ipak postoje također ozbiljni razlozi za tvrdnju da je samostan sv. Jurja bio u samoj blizini Senja.

Dne 2. srpnja 1314. knezovi Krčki i Senjski, Dujam i Filip, izvješćuju mletačku vladu o svojim pregovorima s Rabljanima, s kojima su se dogovorili da dođu u njihov samostan sv. Jurja Senjskog za blagdan sv. Jurja, kada se ondje skuplja veliko mnoštvo ljudi.¹⁶ Mnogo nam prikladnije mjesto za skupljanje velikog mnoštva izgleda Senj nego područje današnjeg Sv. Jurja. Zatim u Statutu Senjskog kaptola iz 1340.¹⁷ spominju se opatije sv. Križa i sv. Jurja. Kada kaptol ide za blagdane u samostanske crkve, treba opatija sv. Križa poslati arhidakonu konja, a Sv. Jurja ne treba.¹⁸ Iz toga dalo bi se zaključiti da je ova druga bliže Senju.

¹³ v. bilj. 10.

¹⁴ "ad mare abbatiae Sancti Georgii de Segnia" (Sudski arhiv u Rabu, *Acta de Stantis*, 326-327). Ovaj podatak našao sam u spisima pokojnog senjskog župnika Josipa Frkovića. Ovdje je mjesto da spomenem da je on ostavio iza sebe dosta povijesnih članaka iz povijesti Senja i biskupija senjske i modruške. Ja sam uvezao one koji se odnose na Senj i naslovio svezak: Sakralni objekti Senja. U tim svojim spisima Frković je o svakoj stvari nastojao skupiti sve što je o njoj rečeno, bez osobnih refleksija i prosudbi. Djelo je vrijedno jer je na jednom mjestu ponuđeno sve rečeno, pa makar mnoge tvrdnje nalaze i svoju negaciju u istom tekstu. Ipak je to velika pomoć svakom znanstvenom radniku.

¹⁵ "Sv. Juraj, dobar porat za brode male i velike... i ondje je kloštar i crkva i nekoliko kuć zidanih pustih" (Radoslav LOPAŠIĆ, *Spomenici Hrvatske krajine*, II, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, vol. XV, str. 211). To je prvi put da se srećemo s nazivom za mjesto pod imenom Sv. Juraj. Ime su dakle doseljenici našli na ovom području a nisu ga donijeli sobom. (Ovim korigiram prijašnje svoje mišljenje o lokaciji opatije Sv. Jurja izneseno u "Uspovima" Senjskog književnog ognjišta br. 6, str. 68-72. Ograda važi samo na lokaciju samostana a ne na cijeli članak.)

¹⁶ "ad monasterium nostrum sancti georgii de Segna in festo sancti Georgii, ubi multi conveniunt eo die." (*Listine* I, 281)

¹⁷ U sačuvanim prijepisima Statuta stoji da je napisan 1380. Međutim, analizom teksta jasno je da je on nastao 40 godina prije (v. Mile BOGOVIĆ, *Crkvene prilike u Senju i Statut Senjskog kaptola*, Senjski zbornik 15 (1988), str. 15-28).

¹⁸ "da kapitulu ima pojt i križem k tomu mojstiru na večernji sv. Jurja i u dan k činu pomoći i dužan je dati mojstir kapitulu vsemu ovna, škopca i jednoga junca i jedan tust sir i jedan mih pun mlika, 12 hljib i jedan mih od dva stara dobra vina. i varhu toga ima mojstir u praznik sv. Mihovila zvati g. biskupa s kapitulom na obed u senji, jošće ima taj mojstir dati kapitulu svemu u blagdan sv. Kurila jedan star pšenice i jedan sir..... Paki... meju mojstirra sv. križa senjske biskupije i kapitula da kada kapitulu u blagdan našastja

Iako netom spomenuti razlozi nužno ne pretpostavljaju da se stvarno samostan nalazio u neposrednoj blizini Senja, jer se ljudi mogu okupljati na sajam i podalje od grada, a kanonici mogu u Sv. Juraj ići lađama pa ovdje arhidakonu nije potreban konj, ipak postoji još jedna mogućnost kojom se možemo poslužiti da opravdamo postojanje opatije sv. Jurja u današnjem istoimenom mjestu.

Kako nam je poznato, godine 1269. templari su dobili nadoknadu za Senj, a sva je prilika da su iz njega otišli i prije. Prava koja su oni imali nad Senjom i okolicom postupno će preuzeti krčki knezovi, koji će odmah u Senj dovesti franjevce i sagraditi će im samostan s crkvom sv. Franje. Već 1272. oni imaju u blizini sjevernih gradskih vrata crkvu i kuću. Budući da je odlazak templara i dolazak franjevac vremenski vrlo blizak, nije bezrazložno misliti da su franjevci došli upravo na ono mjesto gdje su prije bili templari. Tako zapravo franjevci dolaze na njihovo mjesto, a ne benediktinci. Jasno je da su templari kao gospodari grada bili ondje gdje će se postupno razviti kaštel. Gospodarske kuće bile su im na prostoru današnje Travice, tj. na prostoru gdje će se poslije nastaniti franjevci, koji će sebi sagraditi ondje crkvu i samostan. Na tom prostoru bila je po svojoj prilici i templarska crkva, ona o kojoj govori spis od 13. lipnja 1233, kada je održano sudište "pred templarskom crkvom u Senju".¹⁹ Ako su knezovi skloni franjevcima, ne znači da isto misli i senjska općina, pa je moguće da je crkva gradskog zaštitnika uz sami Senj dana na brigu istoimenoj opatiji sv. Jurja. U tom bi smislu pod samostan došle obje crkve sv. Jurja: i ona samostanska u predjelu današnjeg Sv. Jurja, i ona zaštitnika grada na mjestu današnjeg Nehaja. No da bi se ipak razlikovalo jedno od drugoga, dodavat će se samostanu naziv "Lisački" (de Lisac).

Opatija sv. Jurja imala je i dalje snažan utjecaj na događaje u Senju i okolici, što potvrđuju brojni podaci.

Nakon smrti biskupa Jurja Senjski je kaptol izabrao 1333. za njegova nasljednika Bernarda, opata Sv. Jurja. Podržavali su ga i knezovi krčki i senjski unatoč tome što je papa imenovao drugoga za biskupa. Iako je, više silom nego milom, prihvaćen papin kandidat, a Bernard se vratio na prijašnje mjesto, situacija nije riješena. Kad je on umro, neki senjski plemići, opet mimo papine volje, nametnuše nekoga svog kandidata za opata Sv. Jurja.²⁰ Iako ni ta intervencija protiv volje vrhovnog crkvenog poglavara nije imala u

sv. križa bi prišao s križem tomu mojstiru, daržan je mostir ta, tomu kapitulatu dati obed, a s varhu toga daržan je opat toga mojstira u dan našastja s. Križa poslati u Senj konja po arhižakna senjske crkve i u blagdan s. Kurila dati kapitulatu jedan star pšenice i jedan sir. (Sladović, 186-187) Razlika: Na blagdan zaštitnika sv. Juraj ne daje ručak kaptolu, ali daje i više u naturi nego bi kanonici pojeli. A uz to na blagdan sv. Mihovila daju ručak u Senju. Ne trebaju slati konja po arhižakna. Na sv. Ćirila dugovi su jednaki. Na temelju tog teksta J. Frančišković se opredijelio da je opatija bila u blizini Senja, svakako bliža nego opatija sv. Križa (*Gdje je bila opatija sv. Jurja?* Bogoslovska smotra XV (1927), 489-492).

¹⁹ "Actum Signie coram Templi ecclesia" (CD III, str. 460). Moguće je da je to sudište održano i pred crkvom sv. Jurja na mjestu današnjeg Nehaja, ali ne može biti u Sv. Jurju jer se u tom slučaju ne bi moglo reći da je to "učinjeno u Senju". Ako su pak templari imali svoju crkvu u Senju, jasno je da se ona ne može poistovjetiti s benediktinskom crkvom sv. Jurja.

²⁰ 1352. 2. juli. Papa piše splitskom nadbiskupu i tršćanskom biskupu da je nakon smrti opata Bernarda imenovao Nikolu za opata sv. Jurja. U Senju je nastala buna pod vodstvom nekog Videnge i doveden je za opata neki Martin s Krka. Pobuni su se pridružili

konačnici uspjeha, iz nje se vidi povezanost senjske općine i njezinih gospodara s opatijom sv. Jurja.

Da je sv. Juraj bio veoma štovan u Senju, vidi se i iz toga što je tom svecu bilo posvećeno više oltara u senjskim crkvama. Poznato nam je da je u crkvi sv. Franje bio oltar sv. Jurja. Podigao ga je Stjepan Frankopan i pobrnuo se 1459. da dobije posebne oprostite od pape Pija II.²¹

Osim tih dviju crkava na čast sv. Jurja poznata nam je još jedna kod katedrale. Ona je sagrađena 1540. ili koju godinu poslije, prema čitanju glagoljskog natpisa koji je još Kukuljević vidio na pročelju te crkve.²² To je vrijeme kada su nastradale crkve izvan gradskih zidina, ili ih je srušilo vojno zapovjedništvo. Za crkvu i samostan sv. Franje znamo da su, nakon što su porušeni izvan zidina, ponovno sagrađeni unutar zidina. Slično je i s crkvom Sv. Duha. Izgleda da je i crkva sv. Jurja, koja je bila na mjestu današnjeg Nehaja, porušena, a nadomjestak je bila gradnja druge slične kraj katedrale. Zaštitnik grada trebao je naći mjesta u srcu samoga Senja: kraj stolne crkve i pred biskupskom kurijom. Na ovu u gradu stavljen je glagoljski natpis iz kojega se može vidjeti da je građena 1540. ili nešto kasnije. Iznad natpisa nalazio se reljef s motivom sv. Jurja na konju koji ubija zmaja. U gornjem dijelu reljefa nalazi se lik Majke Božje (kraljevine, djevice...) a u desnom grad Senj s kulom u sredini. Tako je očitao reljef M. Sabljara u vrijeme kada se još crkvice nalazila kraj katedrale.²³ Budući da ta crkva više ne postoji niti su sačuvani temelji, ne može se odrediti je li ona bila iste veličine kao i ona na Nehaju. Ono što je nedvojbeno, jest da je i na njoj jasno izražena činjenica da je sv. Juraj zaštitnik grada Senja. Ostaje da nagađamo je li taj reljef napravljen u vrijeme kada je zidana crkva kraj katedrale ili je prenesen iz crkve na Nehaju. Ta ideja bit će prenesena i na glavni oltar, gornji dio oltarne slike, a moguće je da je i u likovnoj ovisnosti o reljefu na crkvi sv. Jurja kraj katedrale.

Ta smjena na Senjskom brdu, kada je tvrđava Nehaj zamijenila crkvu, a naoružani stražari dotadanjeg "stražara" sv. Jurja, označuje nov period povijesti ne samo grada Senja nego i Hrvatske. Od tada se nazočnost sveca zaštitnika više osjeća u samom gradu. Ne samo da je njegova crkva uz samu katedralu nego se i katedrala počinje nazivati njegovim imenom. Tako 1647. na procesu za promaknuće Frankovića (Francisci) za senjsko-modruškog biskupa svjedok Franjo Kačić iz Rijeke kaže da je katedrala posvećena sv. Jurju. To je prviput da se senjska katedrala stavlja pod zaštitu sv. Jurja. Isto svjedočanstvo imamo i kod postupka za Smoljanovića (1666), Dimitrija (1680) i Glavinića (1689). Ali 1689. u postupku za Brajkovićevo imenovanje svjedoci govore da je katedrala posvećena Blaženoj Djevici Mariji. Među svjedocima bio je i Pavao Ritter, "vikar Like i Krbave (44 godine)", koji izričito kaže da je katedrala posvećena majci Božjoj i da je nije potrebno popravljati.²⁴ Već je Glavinić zabilježio 1693. da je te godine radio svećeničke kandidate u Senju u katedrali svete Marije.²⁵ To znači da je nedavno popravljena i da je ponovno u nju stavljena slika ili kip Majke Božje. Neka mi opet bude

i senjski građani. On nalaže spomenutima da istjeraju Martina i uvedu Nikolu. (Archivio segreto vaticano, Reg. vat. 212 f 351rv)

²¹ Nav. mj., Reg. vat. vol. 499, f.226v-227r; v. Reg. suppl. 425, f. 130 (1448).

²² Ivan KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Nadpisi sredovječni i novovjekni...*, Zagreb 1891, str. 241.

²³ Branko FUČIĆ, *Glagoljski natpisi*, Zagreb 1982, str. 322.

²⁴ Archivio segreto vaticano, Nunziatura di Vienna, *Processi dei vescovi ed abati*, pod gornjim godinama.

²⁵ Arhiv senjske biskupije u Senju, knjige br. 4, str. 6.

dopušteno nagađanje: moguće je da je od inventara crkve s Nehaja dosta toga došlo i u samu stolnu crkvu, pa i sam oltarni kip sveca. Činjenica da je u crkvi sv. Jurja bilo posebno čašćeno veliko raspelo, o čemu malo kasnije, mogla bi se tumačiti u prilog ovoj slutnji. Svakako, nakon Glavinića stolna se crkva više neće pripisivati sv. Jurju, ali će na oltaru biti i njegova slika ili reljef. Tako je reljef zaštitnika grada bio i na oltaru koji je srušen za vrijeme drugoga svjetskog rata.²⁶

Sudbina crkve sv. Jurja kraj katedrale nije u tančnine poznata. One 14. siječnja 1698. Senjani u tužbi protiv Vukasovića pišu velikom kapetanu grofu Edlingu da se po starom običaju okupljaju na vijećanje na glas zvona sv. Jurja, svoga zaštitnika.²⁷ Tu ulogu zvona sv. Jurja naslijedila su od crkve sv. Magdalene, a vjerojatno su je vršili i u 18. stoljeću.²⁸ Biskup Bedeković kaže 1708. da je u crkvi veliko raspelo, koje narod dosta štuje. Spominje je u svom izvještaju u Rim i Pohmajević kao javni oratorij 1727.²⁹ Godine 1733. ima kapital od 681 dukata, nešto više od polovice kapitala crkve Majke Božje od Arta.³⁰ Na temelju spisa iz vremena njene sekularizacije sredinom 19. stoljeća doznajemo da je crkva služila kao ubožnica. Možda je naslijedila na kratko vrijeme crkvu Sv. Duha, koja je sekularizirana godine 1785. No i u toj funkciji nije bila više potrebna, pa je koncem 18. stoljeća stavljena na prodaju. Biskup Ježić kaže u svom odgovoru 1793. da to nije dobro jer će mu odmah uz katedralu i biskupsku rezidenciju biti buka ako je kupi bilo tko. Dobro bi došla za proširenje biskupske rezidencije.³¹ Kada mu je ponuđeno da je kupi, a da se novac dađe u fond za siromahe - što opet potvrđuje njezinu prijašnju svrhu - odgovorio je da njemu osobno nije ta kapela potrebna.³² (Vjerojatno zato što je on stanovao u Novom.) On je tu kapelu ipak kupio i uredio je za privatnu kapelu, u kojoj je ponajviše dijelio redove svećeničkim kandidatima. Ježić je otkupio crkvicu sv. Jurja i već 1808. čitamo da je neke redio u njoj.³³ Kada se Ožegović 1838. preselio u novosagrađeni biskupski dvor, ta kapelica nije više imala svoju funkciju. Nakon što je iznesen važniji inventar - vjerojatno je tada onaj veliki križ prenesen u katedralu - crkvice je služila za skladište građe koja je bila potrebna za obnovu katedrale. Godine 1842. crkvice je zapuštena, nema više nadarbine i malo pomalo postat će ruševina. U njoj se ne služi misa

²⁶ Veliki oltar u katedrali ne može biti nikako iz vremena renesanse, kako reče P. Tijan (*Senj - kulturno-historijska šetnja gradom*, Senj 1931, str. 26). Još 1741. Benzoni piše da je glavni oltar drven. A i taj nije star, nego ga je postavio Bedeković 1707, kada je i svetište prošireno. Pohmajević kaže da je srušena lada katedrale, koja je bila na svod, i da je 1717. uređena u modernom stilu. Benzoni (1730-1745) je tu crkvu proširio dodavši južnu ladu i uredivši oltare. On planira da će tako i s druge strane proširiti katedralu. Izgleda da on to nije uspio, nego je taj posao izveo Čolić (1745-1764). Njemu treba pripisati gradnju novoga glavnog oltara, pa i postavljanje zaštitnika grada i njegova osobnog zaštitnika u gornjem dijelu oltara (Podaci iz "*Relacija ad limina senjsko-modruških biskupa*", v. bilj. 29)

²⁷ Radoslav LOPAŠIĆ, Nav. dj., vol. III, (MSHSM, XX), str. 116.

²⁸ Mile MAGDIĆ, *Statut kralja Ferdinanda III. od godine 1640. za grad Senj*, Vjestnik Zemaljskog arkiva II (1890), 2, str. 79. Prije su se vijećnici sazivali zvonom crkve sv. Marije Magdalene.

²⁹ Archivio segreto vaticano, Congregatio Concilii, Relationes ad limina, vol. 734 (Segniensis), pod gornjim godinama.

³⁰ Arhiv Senjskog kaptola, Kutija II, br. 27.

³¹ Arhiv biskupije Senj, PK 12, 608.

³² Nav. mj., br. 697. 1854, br. 36 i 90.

³³ Nav. mj., Razno br. 14.

jer je katedrala udaljena od nje svega nekoliko koraka. Građena je "pro nosocomiali quondam usu".³⁴

Pitanje crkvice nije još dugo riješeno, a nitko se za nju nije brinuo pa se 1854. srušio krov.³⁵ Taj događaj požurio je rješenje. Slijedeće godine "Senjski c. k. Magistrat 4. veljače t.g. br. 71 stavlja do znanja visoku naredbu u prepisu c.k. vojničkog Zapovjedništva glede kupovanja stare biskupije za 3044 f 2 kr. kao i kapela sv. Jurja za 261 f. 40 kr. opredjeljene za stanovanje župnika i dviju kapelana".³⁶ Time je završena povijest te crkve sv. Jurja.

U Crkvi sv. Križa u Senjskoj Dragi nalazio se jedan kip sv. Jurja pa je moguće da je nakon sekularizacije crkve sv. Jurja u Senju prenesen kip u crkvu sv. Križa. U katedrali, naime, nije bio potreban jer je postojala slika toga sveca na glavnom oltaru iznad Uznesenja Marijina.

Drugi sačuvani reljef sv. Jurja u Senju jest onaj u crkvi Majke Božje od Arta na vanjskoj strani korske ograde u sredini.³⁷

Dosadašnji autori uglavnom drže da je postojao samostan sv. Jurja koji je najprije bio templarski pa onda da je isti samostan postao benediktinski. Pri tom samostanu da je postojala crkva sv. Jurja po kojoj je Senj dobio svoga patrona a Sv. Juraj, mjesto južno od Senja, svoje ime. Ja ovdje polazim od stajališta da su postojale dvije crkve na čast sv. Jurja. Jedna na mjestu današnjeg Nehaja, i u toj crkvi štovan je zaštitnik grada Senja. Ona je postojala prije templara, a 1183/4. dobivaju je templari. Neovisno o ovoj crkvi postojala je samostanska crkva opatije sv. Jurja u mjestu koje danas nosi naziv toga sveca. Pokušao sam skupiti sve podatke koji dokazuju da su paralelno s templarima u blizini Senja postojali i benediktinci. Njihov samostan zvat će se često od sredine 14. stoljeća opatija sv. Jurja Lisačkog (de Lisac). Crkva zaštitnika grada Senja bit će porušena tridesetih godina 16. stoljeća, a na njezinu će mjestu biti sagrađena kula Nehaj. U naknadu za porušenu crkvu sagrađit će Senjani svome zaštitniku drugu crkvu kraj same katedrale. Prema natpisu na njoj vidi se da ona vremenski nastaje nakon one pod Nehajem, a po reljefu koji je bio na njoj ona nosi znakove senjskog zaštitnika. Ti znakovi našli su mjesto na vrhu oltara obnovljene katedrale u 18. stoljeću. Kada je taj oltar u drugom svjetskom ratu oštećen, a u poratnoj restauraciji uklonjen, ostao je Senj ne samo bez crkve nego i bez jasnog obilježja da je sv. Juraj njegov zaštitnik. Ima, doduše, jedan reljef sv. Jurja na vanjskom dijelu kora crkve Majke Božje od Arta, a u crkvi sv. Križa u Senjskoj Dragi nalazi se i kip istoimenog sveca. Ipak je to ne samo prostorno nego i likovna periferija pa je potrebno razmišljati o jačoj povezanosti senjske sadašnjosti s njenom prošlošću, a vitez sv. Juraj najbolje izražava duh senjske prošlosti.

³⁴ Nav. mj., Protokol 1842 br. 737. Tu je cijeli spis, vidi također i br. 1099, 1267. Iz ovih detaljnih opisa vidi se da je crkvice bila upravo na onoj strani katedrale na koju je stavlja Valvasor, tj. prema južnoj. Tijan je vidi s druge strane katedrale (Nav. dj. str. 28-29), a i Ante Glavičić tako misli (*Vodič po Senju i okolici*, Senj 1974, str. 30).

³⁵ Nav. mj., Protokol 1855. br. 194.

³⁶ Nav. mj., br. 194.

³⁷ Vidi Ivy LENTIĆ, Inventar crkve Marije od Arta u Senju, Senjski zbornik V (1973), str. 213. "Sv. Juraj na konju", početak 19. st. Reljef sv. Jurja na konju kako ubija zmaja izveden je od mekog i bijelo bojanog drveta i smješten je na istaknutom balkonu kora.

H. GEORG (SV. JURAJ) UND SENJ

Zusammenfassung

Der Autor dieses Artikels sucht nach der Lösung des Problems des Wappens von der Stadt Senj.

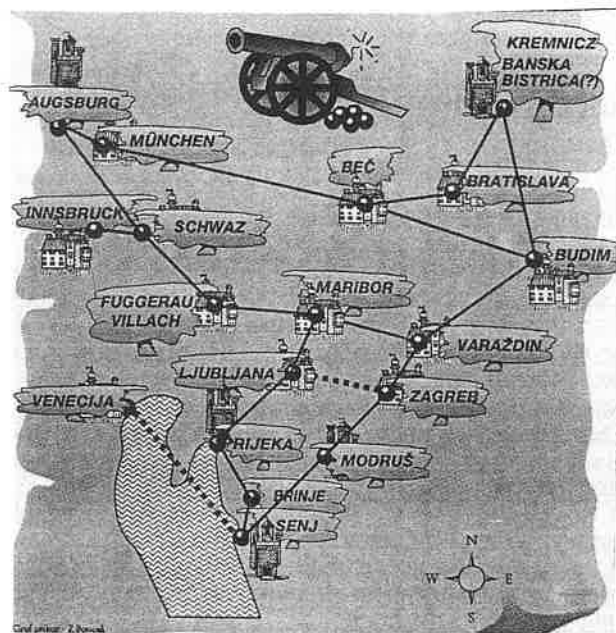
Die bisherigen Autoren, die die Senjer Vergangenheit bearbeitet haben, supponieren die Bestehung eines älteren Klosters des hl. Georg, das zuerst den Templern, und nach der Abfahrt derselben den Benediktinern gehörte. Bei diesem Kloster lag wahrscheinlich die Kirche des hl. Georg, nach der die Stadt Senj ihren Patron, und Sv. Juraj, der Ort südlich von Senj, seinen Namen bekommen hat.

Der Autor des Artikels setzt die Bestehung zweier Kirchen des hl. Georg voraus. Die eine lag auf der Stelle des heutigen Nehajs; in dieser Kirche wurde der Patron von der Stadt Senj geehrt. Sie hatte schon vor den Templern existiert, die sie 1183/84 wie eine ausgebaute Kirche bekommen haben.

Unabhängig von dieser Kirche existierte die Klosterkirche der Abtei des hl. Georg im Ort der heute den Namen dieses Heiligen trägt. Der Autor hat alle Daten gesammelt, die die parallele Bestehung der Templer und der Benediktiner in der Nähe von Senj beweisen. Ihr Kloster wurde von der Mitte des 14. Jahrhunderts sehr oft "Abtei des hl. Georg de Lisac" genannt.

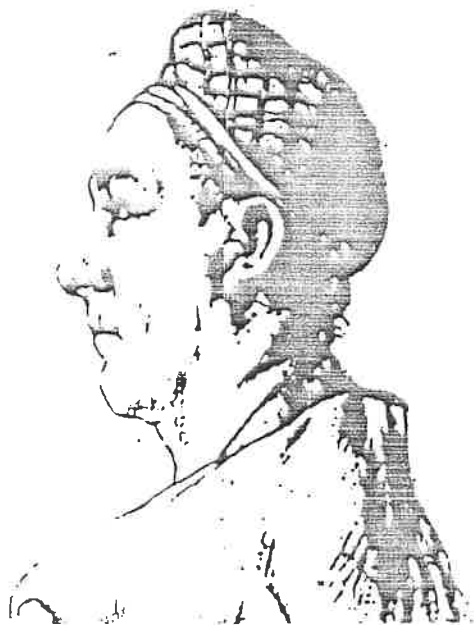
Die Kirche des Patrons von der Stadt Senj auf dem Berg wurde wahrscheinlich in den dreißigen Jahren des 16. Jahrhunderts zerstört, und auf ihrer Stelle wurde die Festung Nehaj gebaut. Als Entschädigung für diese zerstörte Kirche erbauten die Senjer ihrem Patron eine andere Kirche, die sich neben der Domkirche befindet. Aus der Inschrift an dieser Kirche geht voraus, daß sie nach derjenigen vor der Festung Nehaj entstanden sei; und nach dem Relief der an ihr gestanden war, trägt sie die Zeichen des Senjer Patrons. Diese Zeichen haben ihre Stelle an der Spitze des Altars der erneuten Domkirche im 18. Jahrhundert gefunden. Dieser Altar wurde im zweiten Weltkrieg zerstört, und in der Nachkriegsrestauration entfernt, und darum blieb Senj nicht nur ohne die Kirche, sondern auch ohne die deutliche Kennzeichnung, daß der hl. Georg sein Patron wäre.

Es besteht doch ein Relief des hl. Georg am äußeren Teil des Chors in der Kirche der hl. Maria von Art, und in der Kirche des hl. Kreuzes in Senjska Draga befindet sich die Statue des gleichnamigen Heiligen. Das ist aber nicht nur örtliche, sondern auch bildende Peripherie, deswegen ist es notwendig über eine stärkere Bindung der Senjer Heutigkeit mit der Senjer Vergangenheit nachzudenken, und der Ritter der hl. Georg drückt den Geist der Senjer Vergangenheit am besten aus.

Karta glavnih europskih gradova, trgovačkih putova iz 16. stoljeća, na njoj je Modruš, Brinje, Senj i Rijaka, mjesta koja je posjetio i u njima lijevao topove Jakov Fugger, nazvan "bogati". Crtež izradio Z. Boričak prema opisima i jednostavnom nacrtu, 1992.

Na traženja Ivana Lenkovića, senjskog kapetana, a u interesu uspješnije obrane Senja (još nije izgrađena tvrđava Nehaj), car Ferdinand šalje 1541. u Senj lijevača topova. U to vrijeme u Senju su izlivena dva falkona, teška i velika topa, koja se spominju među uskocima kao "tomson" i "fratar".

Jakov Fugger, nazvan "Bogati", (početak 16. st.) prema crtežu Hansa Holbeina starijega (1465-1527)